

Szalay Zoltán sz. ny. ezredes:

A KÖZPONTI TISZTHELYETTES ISKOLÁTÓL AZ ALTISZTI AKADÉMIAIG (1957–2017)

Honvéd tiszthelyettes- és altisztképzés a Magyar Néphadseregben
és a Magyar Honvédségben

ÖSSZEFOGLALÓ: A magyar hivatásos tiszthelyettes-, altisztképzés nagy utat járt be az elmúlt 60 évben. A honvédség szervezeti és működési korszerűsítése az 1956-os forradalomtól az 1989-es rendszerváltáson és az ország 1999-es NATO-taggá válásán át napjainkig egy permanensen zajló folyamat. A humánpolitikai stratégiák egyik nagy fontosságú célkitűzésévé vált a tiszti és altiszti állományarányok módosítása, a feladatkörök átrendezése, valamint a felkészítés rendjének az új követelményekhez való igazítása. A cél olyan altiszteket képző és oktató intézet működtetése, ahol az egységes alapképzés, a katonai szakképzés, a belső képzés, benne a vezénylőzászlósok képzése egy helyen folyik. Az államilag elismert, iskolarendszerű katonai szakképzés, illetve a felnőttképzési formában megvalósított képzés, valamint 2011. szeptember óta a belső tanfolyami rendszer biztosítja az altiszti utánpótlást és az előmenetelt.

KULCSSZAVAK: felkészítés, képzés, kiképzés, oktatás, katonai szakképzés, tiszthelyettesképzés, altisztképzés

BEVEZETÉS

Eszényi József alezredes írja az altisztekről szóló történeti munkájában: „...a múlt valóságának ismerete segíthet a helyes megoldások keresésében. Ami több évtized gondos kísérleteinek eredményeként jönak bizonyult, valamint az azóta eltelt idő sem tette anakronisztikussá, beépíthető a jelenbe anélkül, hogy ismét végigjárnjuk a kísérletezés sok buktatóval és hatékonyság-csökkenéssel járó rögzös útját.”¹ Magam is hiszem és vallom: a múlt részletes ismerete és a tanulságok levonása nélkül hibákat követhetünk el a jövő tervezése során (akár ugyanazon hibákat, melyeket elődeink).

A hivatásos tiszthelyettesképzés intézményrendszere az 1957. évi létrehozása óta folyamatos átszervezések közepette működik. A szervezeti változások az 1970-es évekig elsősorban a növekvő létszám kielégítését szolgálták. Az eltelt hatvan év során a tiszthelyettesképzés formailag és tartalmilag is a folyamatos átszervezés állapotában volt. A képzés rendszere, időtartama, a képző intézmények száma és elhelyezkedése, a szakmai képzés követelményei, valamint a kibocsátási igények is állandóan módosultak.

¹ Eszényi József: A Magyar Királyi Honvédség altiszti kara 1920–1944. Püski Kiadó, Budapest, 1994, 11.

A KEZDETEK

1957. június 1-jével Szentendrén létrehozták az első tiszthelyettesképző intézményt, az MN Központi Tiszthelyettes Iskolát. A megalakítás előzményei: 1955-ben létrejött a Varsói Szerződés, mely megváltozott követelményeket állított a tagországok fegyveres erőivel szemben. Az 1956. októberi forradalom során szétzilálódott a honvédség, az 1957-es év fő feladata a konszolidáció biztosítása volt az országban és a Magyar Néphadseregben is.

A kormány már 1956. december 8-án határozatot hozott a Magyar Néphadsereg átszervezésére. A kormányhatározat a Magyar Néphadsereg békelétszámát 63–64 000, a hadsereg katonalétszámát 50 000, a polgári dolgozók létszámát pedig 13–14 000 főben jelölte meg. 1957. január elején a Magyar Néphadsereg katonalétszáma 16 776 tiszt, 7 171 tiszthelyettes, 19 139 sorkatona, összesen 43 086 fő volt.²

A honvédelmi miniszter májusban kiadta az 1957-es évre vonatkozó kiképzési intézkedését. Ez az úgynevezett „csonka” kiképzési év 1957. május 8-tól október 31-éig tartott, amelynek során a csapatok megkezdték a békeidőszak szerinti kiképzésüket. A kiképzési parancs szerint kezdődött meg a kiképzés és az oktatás.³

A Magyar Néphadseregben 1957-ig a honvédségben csak továbbszolgáló tiszthelyettes állománykategória létezett, a hivatásos tiszthelyettes állománykategóriát, a honvédelmi miniszter 9/1957. (HK 7.) parancsa alapján rendszeresítették ismét.⁴

Ennek előzménye volt, hogy szovjet mintára a hadseregben 1951-ben törölték el a hivatásos tiszthelyettesi állománykategóriát a honvédelmi miniszter 012. számú parancsával.

„1951. évi május hó 1-ével a honvédség hivatásos tiszthelyettesi állománya szűnjék meg. Az eddigi hivatásos tiszthelyettesek kerüljenek át a tsz. tiszthelyettesek állományába.

Tiszthelyettesek lehetnek:

a) sortiszthelyettesek: akik tényleges katonai szolgálati kötelezettségük ideje alatt tiszthelyettesi rendfokozat elnyerésére válnak érdemessé;

b) továbbszolgáló tiszthelyettesek: akik az első tényleges katonai szolgálati kötelezettségük letöltése után tsz-t vállalnak, és jelentkezésük elfogadást nyer.

2. A főtörzsőrmesteri rendfokozatba való előlépéseket beszüntetem.

A jelenleg főtörzsőrmesteri rangban lévő tiszthelyettesek rendfokozatukat továbbra is megtarthatják, és értelemszerűen a tiszthelyettesekhez tartoznak.”

A 9/1957. sz. parancsában a miniszter elrendelte hivatásos tiszthelyettesi állománykategória létrehozását, valamint a hivatásos csapattiszthelyettesek képzését biztosító tiszthelyettes-iskola június 1-jei felállítását is.

A döntés hivatkozik arra, hogy a hivatásos tiszthelyettesi állomány létrehozása a továbbszolgáló tiszthelyettesek régi kívánságát valósítja meg.

A parancsban meghatározta az elveket: *„a hivatásos tiszthelyettesi állomány létrehozásával olyan alparancsnoki állományt kell kialakítani, amely nagy gyakorlati tapasztalatokkal*

² Szani Ferenc: Néphadsereg 1957–1989. Honvéd Kiadó, Budapest, 1999, 18.

³ Dr. Balló István ny. ezredes: A Magyar Néphadsereg helyzete és főbb szervezeti változásai 1956 novembere és 1961. december között. http://mhtt.eu/hadtudomany/2011/2011_elektronikus/2011_e_4.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 09. 10.)

⁴ A honvédelmi miniszter 9/1957. (HK 7.) parancsa a hivatásos tiszthelyettesi állomány létesítéséről. Honvédségi Közlöny, 1957/7. http://dtl1.ogyk.hu/R/2PCJEIQ9H43C18TKNE6YBF78UUBFV5K1HKB7A8GPC8HLD4GQY9-03454?func=results-jump-full&set_entry=000003&set_number=136389&base=GEN01 (Letöltés időpontja: 2017. 06. 01.)

rendelkezik a katonai szolgálat terén, a hivatásos tiszthelyettesi kiképzés során megfelelő elméleti felkészültséget szerez, erkölcsileg, politikailag szilárd, képes önálló feladatok megoldására, kezdeményezésre neveli alárendeltjeit, és ezáltal képes a tiszteknek a katonák kiképzésében, nevelésében, a különböző szakszolgálatoknál jelentkező katonai, szakmai feladatok végrehajtásában jelentős támogatást nyújtani.”

A hivatásos tiszthelyettesi állományba nem automatikusan sorolták át a továbbszolgáló tiszthelyetteseket és tiszteseket, hanem önkéntes jelentkezés alapján, előjárói javaslatra, a hadsereg legjobb továbbszolgáló tiszthelyettesei kerülhettek át, akiket pályázat útján választottak ki.

A tisztképzés átalakítása mellett (Egyesített Tiszti Iskola – ETI, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia – ZMKA) intézkedtek a tiszthelyettesképzés új rendjéről is. A kiképzési csoportfőnök feladatot kapott a hivatásos csapattiszthelyettesi iskola 1957. június 1-jével történő alapítására.

A miniszteri parancs alapján az MN Vezérkar főnöke a 13/1957. (HK 7.) számú utasításában meghirdette a hivatásos tiszthelyettesi állományba való jelentkezést, elrendelte „Hivatásos Tiszthelyettes Iskola” megalakítását Szentendrén.⁵

„Szolgálatvezető, szakaszparancsnok, szakaszparancsnok helyettes, rajparancsnok, egészségügyi tiszthelyettes beosztásban szolgálatot teljesítő továbbszolgáló tisztesek és tiszthelyettesek, valamint fegyvernemre és beosztásra való tekintet nélkül azok a továbbszolgáló tisztesek és tiszthelyettesek, akik ilyen szakképzettséget kívánnak elsajátítani, jelentkezhetnek hivatásos tiszthelyettes képző iskolára.

Az iskola állomáshelye: Szentendre.

A kiképzés időtartama: 2 év. A folyó kiképzési évben az első évfolyam kivételesen 1957. június 1-én kezdődik és október 15-én fejeződik be.

A különböző szakszolgálati beosztásokban szolgálatot teljesítő és továbbra is a szakszolgálat keretében hivatásos tiszthelyettesi állományban szolgálni kívánó továbbszolgáló tisztesek és tiszthelyettesek jelentkezhetnek hivatásos tiszthelyettesi állományba.

A jelentkezők rövidített hivatásos tiszthelyettesi tanfolyam eredményes elvégzése, illetve szakvizsga eredményes letétele után hivatásos állományba kerülnek.

Azok a továbbszolgáló tisztesek, akik 1951. június 30-a előtt hivatásos tiszthelyettesi állományba tartoztak, hivatásos tiszthelyettesi iskola elvégzése nélkül kérhetik felvételüket hivatásos tiszthelyettesi állományba.”

Szentendrén 1949-től a Tácsics Mihály Műszaki Tiszti Iskola működött, tehát egy meglévő oktatási intézmény bázisán indult meg a képzés 1957. június 15-én. A szervezet megnevezése MN Központi Tiszthelyettes Iskola lett. A tiszthelyettesképzés egyidejűleg öt helyőrségben (Szentendre, Debrecen, Szolnok, Börgönd, Budaörs), a fegyvernemek igényei szerint kezdődött meg: Szentendrén lövész, harcokszó, tüzér, felderítő, műszaki, hadtáp, vegyvédelmi, híradó, fegyverműszerész, Debrecenben rádiótechnikai, Szolnokon repülő-műszaki, Börgöndön légvédelmi rakéta, Budaörsön légvédelmi híradó, Budapesten páncélos- és gépjárműtechnikai szakirányokban. A képzést csapattapasztalatokkal rendelkező, pedagógiai végzettség nélküli tisztek (kiképzők) és tiszthelyettesek hajtották végre.

⁵ MNVKF 13/1957. (HK 7.) utasítása a hivatásos tiszthelyettesi állományba való jelentkezésről. Honvédségi Közlöny, 1957/7. http://dtl1.ogyk.hu/R/2PCJEI9H43C18TKNE6YBF78UUBFV5K1HBK7A8GPC8HLD4GQY9-03454?func=results-jump-full&set_entry=000003&set_number=136389&base=GEN01 (Letöltés időpontja: 2017. 06. 01.)

A Központi Tiszthelyettes Iskola 1963-ban Szentendréről Békéscsabára diszlokált, helyét a tisztképzés vette át. 1967-től 1996-ig a Kossuth Lajos Katonai Főiskola a tisztképzés szentendrei bázisa volt (ahol 1991-től a parancsnoki szakos tiszthelyettesképzés is történt 1996-ig).

KÉPZÉS A KIKÉPZŐ KÖZPONTOKBAN. AZ 1960-AS ÉVEK

Az 1961–1965 közötti időszakban a honvédség átalakítása során, a feszült nemzetközi helyzetben, a VSZ követelményei szerint a szervezeti és az anyagi-technikai fejlesztésre helyezték a hangsúlyt. Ennek megfelelően nagy igény jelentkezett a tiszthelyettesi létszám bővítésére. Ez a helyzet határozta meg a tiszthelyettesképzés módosítását. 1960–1961-ben a tiszthelyettesek rendszeresített létszáma 5666 fő volt.⁶

1963-tól a Békéscsabára diszlokált Központi Tiszthelyettes Iskola mellett a „kiképző központ” megnevezésű szervezetekben, valamint a kijelölt katonai szervezeteknél folyt a hivatásos tiszthelyettesek kiképzése: a Hadtáp Kiképző Központban Budapesten, a Légvédelmi Kiképző Központban Börgöndön, a Híradó Kiképző Központban Budaörsön, a Rádiótechnikai Kiképző Központban Debrecenben, a Páncélos- és Gépjárműtechnikai Kiképző Központban Szabadszálláson, a Híradó Kiképző Központban Vácon, az 5. Gépesített Lövészedrednél Mezőtúron, a 23. Műszaki Zászlóaljnál Orosházán, a 3. Önálló Rádiófelderítő Dandárnál Budapest Ságvári-ligeten, a Kilián György Repülő Műszaki Főiskolán Szolnokon.

A korábbi 10 hónapos képzés után 1967-től a kétéves – fegyvernemenként eltérő – képzés végén kibocsátott tiszthelyettesek csak a honvédségen belül elismert katonai képesítést kaptak. Az utánpótlás a polgári életből jelentkezőkre épült, ezért növelték meg a képzési időt.

NYITÁS A POLGÁRI SZAKKÉPESÍTÉS ÉRDEKÉBEN AZ 1970-ES ÉS 1980-AS ÉVEK⁷

A hetvenes évek meghatározó eleme a fegyveres erők és testületek hivatásos állományának szolgálati viszonyáról szóló 1971. évi 10. törvényerejű rendelet, amely szabályozta a beosztásba helyezés és előléptetés feltételeit. A haderőreform keretében a tisztis beosztások csökkentését, a tiszthelyetteslétszám növelését irányozták elő, ezért 1973-ban a képzés tapasztalatainak értékelése alapján módosításokat hajtottak végre a tiszthelyettesképzésben. Megszüntették a Központi Tiszthelyettes Iskolát, a lövészképzést Mezőtúrról Nyíregyházára, majd a Kalocsán megalakított Gépesített Lövész és Harckocsizó Kiképző Központba helyezték át, ahol a lövész- és harckocsizóképzés folyt 1990-ig. A harckocsizóképzés 1973-ban Békéscsabáról Abasárra, a 44. Harckocsizó Ezredhez költözött, majd 1984-től Kalocsán történt. A felderítőket Nyíregyházán, majd Egerben a 24. Felderítő Zászlóaljnál képezték 1990-ig.

A polgári élet felé való nyitás részeként 1974-ben a 20/1974. HM–MŰM együttes rendelet alapján a fegyverzeti, gépjárműtechnikai, a hadtáp, a híradó- és rádiótechnikai szakokon a katonai szakmai képesítést elismerték szakmunkás-képesítésnek is. 1975-ben gépjárműtechnikai szakon a Gépjárműtechnikai Tiszthelyettes és Szakképző Iskolában Szabadszálláson a 3+1 éves (3 év növendéki, egy év tiszthelyettes-hallgatói jogviszonyban), iskolarendszerű, a polgári szakmunkásképzésre alapozott szaktiszthelyettes-képzés indult. A képzésben a honvédség által igényelt szakmai tartalmat (1 év) beépítették az Országos

⁶ Hadtörténeti Levéltár, Magyar Néphadsereg 1966/T-2/1. őrzési egység (1966. 01.).

⁷ Major István: A négyéves tiszthelyettesképzésé a jövő. Honvédelem, 1980/5., 12–21.; A tiszthelyettesképzés és a középfokú katonai oktatás története. HM OTF-kiadvány, 2001, 43–49.

Szakk munkásképzési Jegyzék szerinti (3 év) szakk munkásképzésbe. A végzősök az állami szakk munkásvizsgával együtt tettek tiszthelyettesi kibocsátó vizsgát az 1/1975. HM–MM együttes utasítás alapján. Az élelmezésellátó képzés érdekében 1981-ben megalakították a Vendéglátóipari Tiszthelyettes Szakk munkásképző Iskolát Budapesten, ami 1987-től Élelmezési Tiszthelyettes Szakközépiskolaként működött.

1979-től 1980-ig testnevelő-tiszthelyettesi képzés folyt Szentendrén a Kossuth Lajos Katonai Főiskolán. A repülő-műszaki képzés 1985-ig Szolnokon folyt, a Kilián György Repülő Műszaki Főiskolán.

Jelentős változás következett be 1984–1988 között, ami a minőségi tiszthelyettesképzés időszakát hozta el. Négyéves szakközépiskolai felkészítés kezdődött 8 helyőrségben, 8 technikai szakon: 1984-től az Elektronikai és Mechanikai Műszerész Szakközépiskolában Tápiószecsőn, 1985-től a Repülőszerelő és Repülőgépműszerész Tiszthelyettesképző Szakközépiskolában Szolnokon, és a Gépjárműtechnikai Tiszthelyettes Szakközépiskolában Szabadszálláson, 1968-tól a Zenész Szakközépiskolában Budapesten, 1987-től az Elektroműszerész Tiszthelyettesképző Szakközépiskolában Debrecenben, és a Gépszerelő és Karbantartó Szakközépiskolában Orosházán, valamint 1988-tól a Híradásipari Műszerész Honvéd Szakközépiskolában Vácon. A képzés állami rendszerű érettségi képesítő vizsgával és tiszthelyettesi kibocsátó vizsgával zárult.

A parancsnoki szakokon a képzés továbbra is a kiképző központokban, illetve a kijelölt katonai alakulatoknál 2 év időtartamban, de állami vizsgarendszerhez nem kötöttek történt. Az avatás után fegyvernemenként szervezett, 3–6 hónapos ismeretkiegészítő, illetve első beosztásba felkészítő tanfolyam segítette a pályakezdést.

A KÉPZÉS ÁTALAKÍTÁSA A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN

1991-ben az MH-parancsnok 13/1991. és az MH szárazföldi és kiképzési főcsoportfőnök 44/1991. sz. intézkedésével megszüntették a kiképző központokat, a tiszthelyettesképzést a katonai főiskolákra helyezték át. A szaktiszthelyettesek képzése a szakközépiskolákban folytatódott.

A tiszthelyettesképzésre jelentkezés feltétele az érettségi vizsga lett, de államilag elismert képesítést nem adott. 1992-ben a katonai szakközépiskolákban, Budapesten, Vácon, Szolnokon, Tápiószecsőn, Szabadszálláson és Orosházán megkezdődött a 4+1 éves rendszerű képzés (4 éves műszaki szakközépiskola, valamint az arra épülő egyéves technikus és tiszthelyettesi követelményrendszer teljesítése).

A képzés átalakításainak társadalmi, gazdasági és haderőszükségleti alapjait az oktatásügyben zajló folyamatok határozták meg, melyek jogszabályi kereteit az 1993. évi oktatási törvények adták. A felsőoktatásról szóló törvény miatt a katonai főiskolákról le kellett választani az ott folyó tiszthelyettesképzést. A közoktatásról szóló törvény szerint az általános műveltségi képzés a 10. osztályig tartott, a 11–12. osztályokban is csak szakmai alapozást engedett, így a szakképzés – mint tiszthelyettesképzés – csak a középiskola befejezése után volt kezdhető. Az új Országos Képzési Jegyzékre (OKJ) olyan szakmák felvételét engedte, melyek követelményrendszerét szakmai és államigazgatási szűrések után jogszabályban tesznek közzé. A honvédelmi tárca – védelempolitikai megfontolások alapján született döntés nyomán – a katonai-szakmai igények figyelembevételével 1993-ban 21 katonai szakképesítést vetetett fel az Országos Képzési Jegyzékre. A katonai szakképzés teljesen az állami szakképzés részévé vált.

Az átalakítás biztonságpolitikai alapjait a szövetségi rendszerekben zajló folyamatok határozták meg.⁸ 1995-ben kidolgozták a honvédség átalakításának középtávú tervét.⁹ A képzés átalakítása során a HM Kollégiuma 1996. március 20-án elfogadta a „Tiszthelyettes képzés megújítása” című szakmai előterjesztést.¹⁰ A döntésnek megfelelően radikálisan csökkentették a középfokú tanintézetek számát, átalakult a tiszthelyettesképzés tartalma, a felkészítés időtartama. Az 1996-ban elfogadott, jogállásról szóló törvények¹¹ hatására kedvező változások történtek a hadsereg belső életének fejlesztésében.

Az 1995 szeptemberében kezdődött tanévben indult el a működő szakközépiskolákban, 15 szakirányban, több mint 200 fővel az Országos Képzési Jegyzéken szereplő új követelményű és tartalmú képzés.

1996-ban a honvédelmi miniszter a tiszthelyettesképző központok és intézmények koncentrációjával, azok jogutódjaként – a tisztképző intézetek bázisán – Budapesten, Szentendrén és Szolnokon új katonai szakképző iskolákat alapított. A Budapesti Katonai Szakképző Iskola és Kollégiumban, a Szentendrei Katonai Szakképző Iskola és Kollégiumban és a Szolnoki Katonai Középsiskola és Kollégiumban a közoktatási és szakképzési törvények előírásainak megfelelő egy- és kétéves, államilag elismert katonai szakképzés folyt.¹² Az intézmények a hivatásos tiszthelyettesképzés mellett részt vettek a nem katonai oktatási intézményekben végzett, tiszthelyettes, illetve zászlós beosztásba vett fiatalok tanfolyamrendszerű felkészítésében, az érettségivel nem rendelkezők érettségi vizsgára való felkészítésében, a tartalékos alegységparancsnokok képzésében, és komoly szerepet kaptak a pályán lévők idegen nyelvi képzésében.

A tiszthelyettesképzés teljesen betagozódott az állami szakképzés rendszerébe, annak minden alapszabályát elfogadta és alkalmazza.

A NATO-tagság követelményei miatt tervezett haderő-átalakítás, a tiszthelyettesi létszám és a beosztások mennyiségének jelentős növelése, a tiszthelyettesekkel szemben támasztott új követelmények, az új előmeneteli rend és a hivatásos haderő irányába történő elmozdulás a tiszthelyettesképzésre is hatással volt. A meglévő létszámhiányon a képzési idő rövidítésével szándékoztak enyhíteni, ezért a kétéves képzést először másfél, majd egy évre csökkentették. 1998-ban létrehozták az Altiszti Akadémia Előkészítő Törzset dr. Tompa János dandártábornok vezetésével. A 2322/1999. (X. 7.) számú kormányhatározat meghatározta a hadsereg átalakításának soron következő lépéseit, amelynek hatására a honvédség

⁸ Az Országgyűlés 54/1990. (VII. 3.) sz. határozata alapján a Magyar Köztársaság kilépett a Varsói Szerződésből. 1994. január 11-én a NATO-csúcstalálkozón meghirdetik a Partnerség a békéért (PfP) programot, 1997. július 8-án a NATO madridi csúcstalálkozója úgy határoz, hogy a Szövetség csatlakozási tárgyalásokra hívja meg Magyarországot, Csehországot és Lengyelországot. A folyamat eredményeként a Magyar Köztársaság 1999. március 12-óta a NATO tagja lett. Forrás: NATO. Kézikönyv. Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet – NATO Információs és Sajtóiroda, Budapest–Brüsszel, 1997.; Babják Györgyné – Győri László – Hársasi István: Atlanti dosszié. Zrínyi Kiadó, 1997.

⁹ 88/1995. (VII. 6.) Országgyűlési határozat a Magyar Honvédség hosszú, valamint középtávú átalakításának irányairól és létszámáról. <https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=995H0088.OGY> (Letöltés időpontja: 2010. 09. 01.)

¹⁰ Tompa János – Kovács Zoltán: A tiszthelyettesi kar múltja, jelene és jövője. SVKI Védelmi Tanulmányok, No. 29. Budapest, 1999, 66–74.

¹¹ A fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény (Hszt.).

¹² A 31–33/1996. (HK. 20) HM határozatokkal alapított iskolák az 1/1997. (I. 9.) HM rendelet alapján végezték a szakképzést.

létszáma tovább csökkent. Ebben a tiszthelyettesek hatékony képzését és továbbképzését biztosító koncentrált szakképző intézmény létrehozását határozták meg.¹³

A tárca békelétszáma az 1994. évi csaknem 100 000 főhöz képest 1997 év végére mintegy 38%-kal, 61 500 főre csökkent. 1997 végére lezárult a Magyar Honvédség tervezett átalakításának első, döntően a mennyiségi változásokra épülő szakasza.¹⁴ A honvédség állománytábláiban 1998-ban 9167 tiszthelyettesi beosztás volt rendszeresítve, amiből 1979 feltöltetlen volt.

1. táblázat *A legénységi, a szerződéses és a tiszthelyettes állomány létszámadatai*

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
soráll.	20 329	12 920	12 364	9 885	6 229	2 507
szerez.	5 330	6 175	6 268	7 384	9 841	8 105
tts.	11 161	10 093	10 103	10 017	10 754	10 736

Forrás: HM SZEF

A Magyar Honvédség gerincét alkotó „szárazföldi haderőnél jelenleg 3437 tiszthelyettesi és zászlósi beosztás van rendszeresítve, a meglévő létszám 2877 fő, a feltöltöttség 84%-os” – jelentette Tiszauer alezredes 1999. május 3-án az Altiszt 2000 Konferencián. „A Légierő Vezérkar és alárendelt csapatainál 3524 zászlósi és tiszthelyettesi beosztás van rendszeresítve, a meglévő létszám 3005 fő [...], középiskolai végzettséggel nem rendelkezik 935 fő” – tájékoztatta Gresnyer alezredes a konferencia résztvevőit.

A Szárazföldi Vezérkar szervezeteinél meglévő tiszthelyettesek részletes létszámadatai 1999. májusban:¹⁵

2. táblázat

rf.	örm.	törm.	ftörm.	zls.	tzls.	ftzls.	össz.
létszám	3	172	542	1008	611	541	2877

AZ EGYINTÉZMÉNYES TISZTHELYETTESKÉPZÉS

2001-ben a három katonai szakképző iskola jogutódjaként – augusztus 1-jei hatállyal – létrehozták az egyintézményes tiszthelyettesképzést Szentendrén, MH Központi Tiszthelyettes Szakképző Iskola elnevezéssel (ahol 1957. június 1-jén alakult meg az – első – Központi Tiszthelyettes Iskola). Neve 2003. június 1-jétől MH Kinizsi Pál Tiszthelyettes Szakképző Iskola (KPTSZI).

¹³ Szűcs Endre – Vartman György: A tiszthelyettes képzés fejlődése. A katonai előképzés egy újszerű lehetősége. Humán Szemle, 2006, különszám, 89–106.; 1/1997. (I. 9.) HM rendelet a katonai szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményei kiadásáról.

¹⁴ Jakus János: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól napjainkig. Új Honvédségi Szemle, 2005/7.

¹⁵ Altiszt 2000 tudományos konferencia. Hadtudományi Tájékoztató, 1999/6.; Tiszauer Ferenc alezredes: A tiszthelyettesek és zászlósok jellemzői a szárazföldi haderőnél, 145. és az 1. sz. ábra adatai.

A tiszthelyettesek alap- és kiegészítő alapképzése az államilag elismert szakképzés részeként, iskolarendszerű formájában, modulrendszerben folyt. A HM-szakképesítések száma az 1997-es 41-ről 2002-re 23-ra, majd 2003-ban négyre csökkent.¹⁶

A 2120/2000. kormányhatározattal elrendelt stratégiai felülvizsgálat 10 évre határozta meg az átalakítás feladatait. Kidolgozták és elfogadták (a 2144/2002. (V. 6.) sz. kormányhatározatban nyilvánosságot kapott) nemzeti biztonsági stratégiát is. Ezek a döntések jelentősen befolyásolták a képzési követelményeket. A tiszti és tiszthelyettesi feladatkörök felülvizsgálatával, azok szétválasztásával nőtt a tiszthelyettesek felelőssége, feladatkörük a vezetés részévé vált. 2003-ra létrejött a Magyar Honvédség vezénlyőzászlósi rendszere, és kialakult a tiszthelyettesi támogató csatorna. A 2002-es jelentős (50%-os) illetményemelés pozitív hatással volt a minőségi utánpótlás megteremtésére.

A 14/2004. (III. 24.) számú határozattal az Országgyűlés döntött a sorozott hadsereg intézményének megszüntetéséről és az önkéntes haderő felállításáról, és kitzúta a Magyar Honvédség hosszú távú fejlesztésének irányait. Ennek következtében fegyvernemek kerültek a megszűnés határára (tüzérség), kiképző központokat zártak be. 2004-ben megszűnt a kötelező sorkatonai szolgálati kötelezettség. Bizonyos mértékben hazánk európai uniós tagsága is hatással volt a képzésre.

2004-ben Szentendrre került az egységes alapkiképzés a Tapolcai Kiképző Központ felszámolásával. A szervezet neve – újabb név- és szervezeti változás eredményeként – MH Kinizsi Pál Tiszthelyettes Képző Központra módosult. Az oktatásirányítás nem fogadta el az átnevezést, ezért újabb átszervezés után, 2005. július 1-jétől a szervezet régi-új névvel – MH Kinizsi Pál Tiszthelyettes Szakképző Iskola (MH KPTSZI) – folytatta az államilag elismert katonai szakképzést; mellette az MH Szentendrei Kiképző Központ biztosította a logisztikai feltételeket és végezte a kiképzési feladatokat 2007-ig.

2005-ben az országos szakképzés átalakítása részeként a HM is módosította katonai szakképesítéseit. Megjelent a szerződéses legénységi állomány előmenetelét biztosító felnőttképzési forma.¹⁷ Az MH KPTSZI 2008 szeptemberétől 2012 júliusáig végezte a képzést a felnőttképzési és az iskolarendszerben egyaránt.

Az államilag elismert iskolarendszerű szakképzés mellett igény jelentkezett a szerződéses legénységi állomány tiszthelyettesi előmenetelét biztosító képzésre. Az MH Altiszti Akadémia Előkészítő Törzs 1999-ben kidolgozta a 6 hónapos szerződéses tiszthelyettes képzés programját¹⁸ (örmesteriskola), ami csak belső képzésként adott katonai képzettséget, és nyújtott lehetőséget az örmesteri előléptetéshez. A tapasztalatok feldolgozása után ez a képzési forma 2003. márciustól az érettségivel nem rendelkező, de többéves teljesítményük alapján, a parancsnokuk által örmesteri beosztásra tervezett szerződéses legénységi állományú katonák részére, a hadseregben megjelölt tiszthelyettesi beosztások ellátására feljogosító,

¹⁶ Az Országos Képzési Jegyzékről szóló 37/2003. (XII. 27.) OM rendelet háromféle katonai szakképesítést (Honvéd tiszthelyettes I., Honvéd tiszthelyettes II. és a Honvéd zászlós) határozott meg, melyek az új OKJ-ről szóló 1/2006. (II. 17.) OM rendeletben sem változtak. A katonai szakképzést a 15/2004. (VI. 18.) és a 34/2005. (VIII. 24.) HM rendeletekben megjelentetett szakmai és vizsgakövetelmények, valamint az oktatás megszervezéséhez szükséges általános irányelvek és tantárgyprogramok szabályozták.

¹⁷ A katonai szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeit a 17/2008. HM rendelet tartalmazta. A Honvéd zászlós szakképesítésnél 700 óra, a Honvéd tiszthelyettes I-es szakképesítésnél 1 év/1320 óra, a Honvéd tiszthelyettes II-es szakképesítésnél 1 év/1120 óra, az Alapfokú katonai vezető helyettes I–II. részszerződésesnél 630 óra képzési időt határoztak meg.

¹⁸ 128/1999. sz. Honvéd Vezérkar főnöki parancs. Csak az érintettek kapták meg.

belső tanfolyamrendszerű katonai vezetői felkészítésként folytatódott.¹⁹ A belső képzés csak középiskolai végzettséghez nem kötött tiszthelyettesi beosztás betöltésére jogosította fel a katonát. A képzés levelezőrendszerű volt, és távoktatási elemeket is tartalmazott. 2004-től a legalább kétéves gyakorlati tapasztalattal rendelkező, kiválasztott tisztetek számára nappali, 6 hetes, tanfolyamrendszerű katonai vezetői felkészítést rendeltek el. A belső képzés csak középiskolai végzettséghez nem kötött őrmesteri beosztás betöltésére jogosította fel a szerződéses katonát.

A 106/2007. országgyűlési határozat a „kisebb, de hatékonyabb és takarékosabb haderő” kialakítása céljából 2007. december 31-i hatállyal meghatározza a Magyar Honvédség részletes bontású létszámát. A jogszabály indokolása szerint az ország szövetségi (NATO, EU) viszonyrendszere lehetővé, a költségvetés helyzetében bekövetkező változások ugyanakkor szükségzerűvé tették a haderő létszámának nagyarányú csökkentését. Így a 2005. év végén kialakított 35 574 fő 2007 végére 23 950 főre csökkent.²⁰ A rendszeresített tiszthelyettesi beosztások száma 7950 volt.

2007-ben a Szentendrei Kiképző Központ jogutódjaként megalakították az MH Központi Kiképző Bázist, amely kiszolgálta a tiszthelyettes-iskola képzését is.

ÚJ NÉV, ÚJ SZERVEZET

A 2011-ben kiadott új humánstratégia szerint: „*A katonák sajátos közszolgálatot látnak el, a katonai pálya a közszolgálati életpálya részét képezi [...]. Az altiszti állomány utánpótlásának meghatározó bázisát a katonai tapasztalatokkal bíró, a szervezeti szocializáción átesett, érettségivel és legalább tizedes rendfokozattal rendelkező legénységi állomány jelenti, a másik bázisát azok a legalább érettségivel rendelkező jelentkezők, akik a nappali altisztképzés keretében azokra a szakbeosztásokra kerülnek felkészítésre, melyek a legénységi állományból nem feltölthetőek, illetve szaktudásuk civil képző intézményből nem megszerezhető.*”²¹

A fenti előírás nem új elem, mert a honvédelmi miniszternek a 2009–2010. személyügyi évre kiadott humánpolitikai irányelvei már egyértelműen meghatározták: „*A tiszthelyettesi állomány utánpótlása elsősorban a legénységi állományból belső toborzással történjen, amelynek során a kiválasztás alapja a nyújtott teljesítmény, a megszerzett szakmai tudás és tapasztalat.*”

A fenti elvek alapján új fejezet kezdődött a – 2012. januártól tiszthelyettesiről altiszti megnevezésre változtatott – képzés történetében. A honvédelemért felelős miniszter a 144–41/2011. számú alapító okiratával 2011. november 15-i hatállyal megalakította Szentendrén az MH Altiszti Akadémiát.

Az MH Altiszti Akadémia integrált oktatási, képzési és kiképzési struktúrája két lépésben nyerte el végleges formáját: először a jogelőd Központi Kiképző Bázis szervezeti elemei, továbbá a KPTSZI adminisztratív és kiszolgáló szervezetei integrálódtak, majd 2012. július 31-én a KPTSZI oktatási szervei is beolvadtak az egységes akadémiai struktúrába.

¹⁹ 11/2003. sz. Honvéd Vezérkar főnöki parancs. Csak az érintettek kapták meg.

²⁰ Nem tartoztak ebbe a létszámkörbe a honvédelemért felelős miniszter közvetlen irányítása, illetve felügyelete alá rendelt szervezetek (a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, az Állami Egészségügyi Központ).

²¹ A Magyar Honvédség humánstratégiája a 2012–2021 közötti időszakra. 79/2001. (VII. 29., HK. 12) MH utasítás, 4., 6–8.

A képzés új rendszere a következőképpen alakul. Az államilag elismert szakképzés rendszerében az altiszti pályát választó érettségizett fiatalok katonai szakképzése 2 éves nappali, iskolarendszerű képzés keretében történik.²² Ez a képzési forma a repülő-műszaki, az elektronikai, technikai szakterületek szakbeosztásaiban dolgozók szakmai utánpótlását biztosítja. A nagy értékű, csúcstechnikai eszközök kezelésére jól képzett szakemberekre van szükség, ott, ahol nincs szakmai utánpótlás a legénységi állománykategóriából, sőt a megfelelő szakmai alapok a polgári oktatásban sem szerezhetőek meg.

A szerződéses legénységi karriermodell részeként a már állományban lévő, érettségizett szerződéses legénységi állomány felkészítése a belső szabályozók által meghatározott rendben valósul meg, két részben: első az altiszti alaptanfolyam, a második a szakirányú szakmai tanfolyami felkészítés. A két tanfolyamrész sikeres teljesítése után nevezik ki és helyezik beosztásba a katonát.

A zászlósi előmenetelt a vezetői ismereteket nyújtó tanfolyamrendszerű szakirányú felkészítés biztosítja a főtörzsrőrmesterek számára. A tanfolyamok időtartamát a szakmai felelősök határozzák meg.

A 35/2016. számú országgyűlési határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról 9270 főben határozza meg az altiszti létszámot. Legfeljebb a 31 080 fős összlétszám 32%-a lehet altiszt (1957-ben 7171, 1998-ban 9167 tiszthelyettesi beosztás volt rendszeresítve).

BEFEJEZÉS

A NATO-hoz és az EU-hoz történő csatlakozással a nyugati szövetségi rendszer teljes jogú tagjává vált hazánk. Azért, hogy a honvédség gördülékenyen együttműködhessen a szövetséges államok hadseregeivel, a vezetési szemléletet is meg kellett változtatni. Az írásomban bemutatott, a polgári életben és a honvédségben lezajlott változások, a szövetségi követelmények, az előjárók követelménytámasztása nagy hatással voltak és vannak a honvédség képzési-oktatási rendszerére. A tiszthelyettes/altisztképzés mára már történelmi hagyományokat is magában foglaló, folyamatos feladattá vált, mely során a múlt tapasztalatainak ismerete nélkülözhetetlen a jövő alakításához.

Az altisztképzés múltja és jelenlegi helyzetének bemutatása rávilágít azokra a területekre, melyek az altisztképzés alakulását meghatározzák és szabályozzák. A vizsgált időszakban a politikai és katonai vezetés eltérően reagált a honvédelem helyzetére, ezen belül a tiszthelyettesi/altiszti állomány létszámproblémáinak megoldására. Kimutatható, hogy a képzési idő csökkentése és a képző intézetek átszervezése minden időszak jellemzője volt. Ezek az átalakítások véleményem szerint nem, vagy csak átmenetileg nyújtottak megoldást.

Reményeim szerint írásom hozzájárul az altisztképzés folyamatának szélesebb körű megértéséhez és a továbbfejlesztésére irányuló közös gondolkodáshoz.

²² A 150/2012. sz. kormányrendelet tartalmazta a kétéves képzést is magában foglaló új Országos Képzési Jegyzéket, amely alapján a szakképesítésért felelős Honvédelmi Minisztérium a 19/2012. rendeletben kiadta a szakmai és vizsgakövetelményeket.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1/1997. (I. 9.) HM rendelet a katonai szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményei kiadásáról.
- 1/2006. (II. 17.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzékbe történő felvétel és törlés eljárási rendjéről. https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0600001.OM&txtreferred=A1300020.BM
- 106/2007. (XII. 6.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról. <https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a07h0106.OGY>
- 11/2003. sz. Honvéd Vezérkar főnöki parancs. Csak az érintettek kapták meg.
- 128/1999. sz. Honvéd Vezérkar főnöki parancs. Csak az érintettek kapták meg.
- 14/2004. (III. 24.) OGY határozat a Magyar Honvédség hosszú távú fejlesztésének irányairól. <https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a04h0014.OGY>
- 15/2004. (VI. 18.) HM rendelet a katonai szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek kiadásáról. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/index.php?menuindex=200&pageindex=kozltart&ev=2004&szam=84>
- 150/2012. (VII. 6.) Korm. rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzék módosításának eljárásrendjéről. https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a1200150.kor
- 17/2008. (VII. 18.) HM rendelet a honvédelmi miniszter hatáskörébe tartozó szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek kiadásáról. https://www.nive.hu/Downloads/Szakkepzesi_dokumentumok/rendeletek_es_kozlomenyek/17_2008_VII_18_HM_rendelet.pdf
- 19/2012. (VIII. 28.) HM rendelet a honvédelemért felelős miniszter ágazatába tartozó szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek kiadásáról. https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200019.HM&celpara=
1971. évi 10. törvényerejű rendelet a fegyveres erők és a fegyveres testületek hivatásos állományának szolgálati viszonyáról. http://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_860_1971.pdf
1996. évi XLIII. törvény fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról. <https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=99600043.TV>
- 20/1974. (VII. 31.) MűM–HM együttes rendelet a hivatásos tiszthelyettesképzés alatt szerzett szak-képzettségnek szakmunkásképesítésként, illetőleg szakmai gyakorlatként történő elismeréséről.
- 2073/2004. (III. 31.) Korm. Határozat a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról (korábban 2144/2002 (V. 6.) Korm. határozat). http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/0AA54AD7-0954-4770-A092F4C5A05CB54A/0/bizt_pol_hu.pdf
- 34/2005. (VIII. 24.) HM rendelet katonai szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek kiadásáról szóló 15/2004. (VI. 18.) HM rendelet módosításáról. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/index.php?menuindex=200&pageindex=kozltart&ev=2005&szam=115>
- 35/2016. (XII. 19.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról szóló 35/2013. (V. 16.) OGY határozat módosításáról. <https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=A16H0035.OGY>
- 37/2003. (XII. 27.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről. https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a0300037.om
- 88/1995. (VII. 6.) Országgyűlési határozat a Magyar Honvédség hosszú, valamint középtávú átalakításának irányairól és létszámáról. <https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=995H0088.OGY>
- A honvédelmi miniszter 9/1957. (HK 7.) parancsa a hivatásos tiszthelyettesi állomány létesítéséről. Honvédségi Közlöny, 1957/7. http://dtl1.ogyk.hu/R/2PCJEIQ9H43C18TKNE6YBF78UUBFV5K1HBK7A8GPC8HLD4GQY9-03454?func=results-jump-full&set_entry=000003&set_number=136389&base=GEN01
- Altiszt 2000 tudományos konferencia. Hadtudományi Tájékoztató, 1999/6.

- A Magyar Honvédség humánstratégiája a 2012–2021 közötti időszakra. http://www.zrinyimedia.hu/container/files/attachments/28752/humanstrategia_hm_ut.pdf
- A tiszthelyettesképzés és a középfokú katonai oktatás története. HM OTF-kiadvány, 2001.
- Babják Györgyné – Györi László – Hársasi István: *Atlanti dosszié*. Zrínyi Kiadó, 1997.
- Dr. Balló István: *A Magyar Néphadsereg helyzete és főbb szervezeti változásai 1956 novembere és 1961. december között*. http://mhtt.eu/hadtudomany/2011/2011_elektronikus/2011_e_4.pdf
- Eszényi József: *A Magyar Királyi Honvédség altiszti kara 1920–1944*. Püski Kiadó, Budapest, 1994.
- Hadtörténeti Levéltár, Magyar Néphadsereg 1966/T-2/1. őrzési egység (1966. 01.).
- Jakus János: *A Magyar Honvédség a rendszerváltástól napjainkig*. Új Honvédségi Szemle, 2005/7.
- Major István: *A négyéves tiszthelyettesképzése a jövő*. Honvédelem, 1980/5.
- MNVKF 13/1957. (HK 7.) utasítása a hivatásos tiszthelyettesi állományba való jelentkezésről. Honvédségi Közlöny, 1957/7. http://dtl1.ogyk.hu/R/2PCJEIQ9H43C18TKNE6YBF78UUBFV5K1HKBK7A8GPC8HLD4GQY9-03454?func=results-jump-full&set_entry=000003&set_number=136389&base=GEN01
- NATO. Kézikönyv. Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet – NATO Információs és Sajtóiroda, Budapest–Brüsszel, 1997.
- Szani Ferenc: *Néphadsereg 1957–1989*. Honvéd Kiadó, Budapest, 1999.
- Szűcs Endre – Vartman György: *A tiszthelyettes képzés fejlődése. A katonai előképzés egy újszerű lehetősége*. Humán Szemle, különszám, 2006.
- Tiszauer Ferenc: *A tiszthelyettesek és zászlósok jellemzői a szárazföldi haderőnél*. Altiszt 2000 tudományos konferencia. Hadtudományi Tájékoztató, 1999/6.
- Tompa János – Kovács Zoltán: *A tiszthelyettesi kar múltja, jelene és jövője*. SVKI Védelmi Tanulmányok, No. 29., Budapest, 1999.